

Om skeva flickor på skeviska

Österholm, Maria Margareta *Ett flicklaboratorium i valda bitar: Skeva flickor i svenskspråkig prosa från 1980 till 2005* (diss.). Årsta: Rosenlarv förlag 2013 (339 sidor)

Under det senaste decenniet har det kommit flera svenska studier av flickors villkor inom olika discipliner, och Maria Margareta Österholm skriver med sin avhandling i litteraturvetenskap in sig i detta expanderande forskningsfält. *Ett flicklaboratorium i valda bitar* undersöker flickor som på olika sätt avviker från en normativ femininitet i svensk och finlandssvensk litteratur mellan 1980 och 2005, för att diskutera deras "feministiska och genusproblematiserande möjligheter" (Österholm 2013, 53). Romaner och noveller av bland andra Monika Fagerholm, Mare Kandre och Inger Edelfeldt analyseras med fokus på framställningen av genusnormer och normbrott, samt de rum och litterära grepp som möjliggör att skeva flickor skrivs fram.

Avhandlingens syfte är dels att undersöka skevhet i litterära verk, dels att definiera vad skevhet innebär som teoretiskt begrepp. Begreppet "skev" lanserades som en översättning till "queer" i *Tidskrift för litteraturvetenskap* nr 3 2005, men med en önskan om att låta begreppet inkludera undersökningar av fler normativiteter än den heterosexuella. Österholm tar fasta på denna bredare betydelse och låter skevheten inkludera mer än "avvikelse som har med sexuellt begär och identitet att göra" (56). Det är ett fruktbart förhållningssätt för att diskutera de

valda texterna, där överskridandena i flera fall är av annan art. Skevhet handlar här mer allmänt om en oförmåga eller ovilja att vara en ”Riktig flicka”, något som visar sig genom en överdriven eller avvikande femininitet. Österholm lyfter på ett förtjänstfullt sätt fram kroppens roll i flickornas skevande i sina analyser. Brottningen med flickskapet är en kamp som ofta tar sig rent fysiska uttryck med den egna kroppen som insats. De litterära karaktärerna svälter sig, skär sig och blir galna, men skevheten kan också materialiseras genom för mycket hår, dubbelgångare eller en sammanblandning mellan djur och människa. I den avslutande delen vidgas diskussionen ytterligare genom att fokus riktas mot de skeva rum – fysiska, mentala eller språkliga – som skapas i texterna för att experimentera med flickskap och för att under en kort stund leka fram en annan flicka, bortom normer och begränsningar.

Skevheten utgör inte bara ett teoretiskt begrepp utan inspirerar även Österholms förhållningssätt till det akademiska skrivandet i stort. Här finns det mest nyskapande i avhandlingen. Författaren vill ”skriva om skeva flickor på skeviska” (76), vilket framför allt tar sig uttryck i en mer experimentell och personlig stil där hon strävar efter att ligga nära den analyserade litteraturens språk. Parallellt sker en feminisering av den akademiska diskursen, genom att traditionella rubriker som teori och metod förses med kjolar och paraply, samtidigt som författaren betonar sitt känslomässiga och moderliga förhållande till de litterära karaktärerna. Det är roligt, lekfullt och mestadels välformulerat. Den personliga tonen gör dock att de litterära texternas egenarter emellanåt skymms av Österholms röst. Det gäller i synnerhet den avslutande delen om det skeva flickrummet där hon i långa partier främst återberättar handlingen med egna inflikade kommentarer snarare än låter texterna tala själva via citat. Jag uppfattar det som att Österholm därigenom vill upphäva distansen mellan forskare och analysobjekt; i stället för att skriva *om* de litterära texterna vill hon skapa nya berättelser om skevhet *med* dem. Även om jag uppskattar viljan att ifrågasätta och göra något nytt blir resultatet analyser som är väl svepande och allmänna. Det skapar också oklarheter om vad tolkningarna baseras på.

Teoretiskt och metodologiskt hämtar Österholm inspiration från ett

flertal håll: queerteori, femininitetsstudier, flickforskning, gurlesk, bi-teori, monsterteori, heterotopiteori, kristallisering, rhizomatik och välvillig/reparativ läsning, för att nämna de viktigaste. Redogörelserna för alla dessa sammanhang är på sitt sätt intressanta, men gör avhandlingen onödigt framtung och ofokuserad. Vilken av de tre–fyra metoderna ska betraktas som mest central? Och hur ska de kombineras med varandra? Presentationerna blir ibland också något ytliga och oreflekterade. Ett exempel är den spännande och centrala frågan vad det innebär att göra en skev läsning av en skev text. Som Österholm konstaterar ligger skevheten inte gömd i de texter hon analyserar utan den är högst påtaglig. Hennes skeva läsning handlar därför inte om att söka efter det som döljs utan om att läsa välvilligt och därigenom försöka återge det texterna berättar om skevhet: "Lyssna på vad böckerna och flickorna säger." (93) Det finns en risk att en sådan analysmetod stannar vid att konstatera det uppenbara, i synnerhet när den används på texter som redan är uttalat skeva. Mer problematiskt är dock synen på tolkning och meningsskapande som metoden tycks förutsätta. Det verkar handla om att söka efter vad texterna "egentligen" säger, som om varje berättelse har en enkel och entydig innebörd som bara ligger och väntar på att tas emot av en välvillig läsare. En dylik litteratursyn är knappast förenlig med det mer postmoderna förhållningssätt till tolkning som författaren uttrycker i andra delar av avhandlingen, och den skulle ha behövt diskuteras ytterligare.

Ett flicklaboratorium i valda bitar skriver fram en mångfald av flickor och ger en rik bild av flickskap i samtidslitteraturen. Samtidigt tycks konstruktionen av skevhet–femininitet närmast existera i ett historiskt och socialt vakuum. Med undantag för ett inledande bakgrundsavsnitt lyfter avhandlingsförfattaren sällan blicken utanför de litterära texterna för att problematisera hur de förhåller sig till en samtida femininitetsdiskurs eller en litterär tradition. Med tanke på att majoriteten av de normöverskridanden som innefattas i Österholms definition av skevhet är välbekanta kvinnolitterära motiv – vilket hon själv konstaterar i slutdiskussionen – kunde de specifika villkoren och formerna för samtidens skevhet ha synliggjorts genom mer kontextualiserande diskussioner.

Inte heller tas en till synes självklar kategori som ålder upp i analysen av flickskap. Trots att flickor från de tidiga tonåren till dryga tjugoårsåldern inkluderas, berörs inte frågan i vilken mån skevheten eller feminiteten formuleras på skilda sätt för olika åldrar.

Maria Margareta Österholm utgår från flera av genusvetenskapens kärnfrågor i sin undersökning: Vem är feminismens subjekt? Vilka former kan politiskt motstånd ta? Och hur kan man skriva om subversiv feminitet inom en traditionell avhandlingsdiskurs? Till skillnad från många andra akademiker stannar hon inte vid abstrakta diskussioner utan försöker omsätta kritiken i en skevande (av)handling. Här finns en vilja att göra något nytt som är spännande och lovvärd, men skulle ha behövt kombineras med en större teoretisk och analytisk stringens.

MARIA ANDERSSON
STOCKHOLMS UNIVERSITET